

**МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ**  
Вучэбна-метадычнае аб'яднанне па адукацыі ў галіне кіравання

**ЗАЦВЯРДЖАЮ**

Першы намеснік Міністра  
адукацыі Рэспублікі Беларусь  
\_\_\_\_\_ І.А.Старавойтава

Рэгістрацыйны № ТД- \_\_\_\_\_ /тып.

**КРЫНІЦАЗНАЎСТВА**

**Тыпавая вучэбная праграма па вучэбнай дысцыпліне  
для спецыяльнасці  
1-26 02 04 Дакументазнаўства (па напрамках)**

**УЗГОДНЕНА**

Старшыня вучэбна-метадычнага  
аб'яднання па адукацыі ў галіне  
кіравання

\_\_\_\_\_ Г.У.Пальчык

\_\_\_\_\_.\_\_\_\_\_.\_\_\_\_\_.

**УЗГОДНЕНА**

Начальнік Галоўнага ўпраўлення  
прафесійнай адукацыі Міністэрства  
адукацыі Рэспублікі Беларусь

\_\_\_\_\_ С.А.Каспяровіч

\_\_\_\_\_.\_\_\_\_\_.\_\_\_\_\_.

Прарэктар па навукова-метадычнай  
рабоце Дзяржаўнай установы адукацыі  
«Рэспубліканскі інстытут вышэйшай  
школы»

\_\_\_\_\_ І.У.Цітовіч

\_\_\_\_\_.\_\_\_\_\_.\_\_\_\_\_.

Эксперт-нормакантралёр

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_.\_\_\_\_\_.\_\_\_\_\_.

Мінск 201\_\_

**СКЛАДАЛЬНІКІ:**

**С.М. Ходзін**, прафесар кафедры крыніцазнаўства Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, доктар гістарычных навук, дацэнт;

**А.М. Бяляўскі**, дацэнт кафедры крыніцазнаўства Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат гістарычных навук, дацэнт;

**В.Л. Ліпніцкая**, дацэнт кафедры крыніцазнаўства Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат гістарычных навук.

**РЭЦЭНЗЕНТЫ:**

**Кафедра гуманітарных дысцыплін** установы адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі”.

**А.І.Груша**, дырэктар Дзяржаўнай установы “Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Якуба Коласа Нацыянальнай Акадэміі Навук Беларусі”, доктар гістарычных навук.

**РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ ЯК ТЫПАВАЯ:**

Кафедрай крыніцазнаўства Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (пратакол № 9 ад 06.04.2018);

Навукова-метадычным саветам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (пратакол № 6 ад 16.06.2018);

Прэзідыумам савета вучэбна-метадычнага аб’яднання па адукацыі ў галіне кіравання (пратакол № 3 ад 09.01.2018).

Адказныя за рэдакцыю: А.М.Бяляўскі, В.Л.Ліпніцкая

Адказныя за выпуск: А.М.Бяляўскі, В.Л.Ліпніцкая

### Тлумачальная запіска

Тыпавая вучэбная праграма па дысцыпліне «Крыніцазнаўства» распрацавана для студэнтаў, якія навучаюцца па спецыяльнасці 1-26 02 04 Дакументазнаўства (па напрамках), адносіцца да цыклу спецыяльных дысцыплін (дзяржаўны кампанент).

Мэтай курса з'яўляецца выпрацоўка цэласнай сістэмы ведаў па вывучэнню гістарычных крыніц у кантэксце развіцця гістарычнай думкі і ўцеснай сувязі з курсамі па гісторыі, якія вывучаюцца паралельна.

Задачамі курса з'яўляюцца: веданне усёй шматстайнасці метадаў вывучэння гістарычных крыніц; фарміраванне і развіццё гістарычнага мыслення студэнта; фарміраванне ўмення мадыфікаваць існуючыя і распрацоўваць новыя метады, зыходзячы з задач канкрэтнага даследавання; раскрыццё агульных тэндэнцый развіцця і спецыфікі пэўных тыпаў і відаў крыніц; фарміраванне мэтаскіраванасці на практычнае ўвасабленне атрыманых студэнтамі ведаў у іх прафесійнай дзейнасці і ў іншых сферах сацыяльнай актыўнасці.

У вучэбнай праграме ўлічаны сувязі дысцыпліны з шэрагам дысцыплін цыклу агульна-прафесійных і спецыяльных дысцыплін, менавіта, “Гісторыяй Беларусі”, “Інфармацыйнымі тэхналогіямі”, “Архівазнаўствам”, “Дакументазнаўствам”.

У выніку засваення дысцыпліны студэнты павінны *ведаць*:

- азначэнне паняцця "гістарычная крыніца" і яго прыроду;
- прынцыпы навуковай класіфікацыі гістарычных крыніц;
- асноўныя этапы развіцця крыніцазнаўства;
- эвалюцыю асноўных відаў крыніц па гісторыі Беларусі;

*умець*:

- знаходзіць, чытаць і інтэрпрэтаваць тэксты пісьмовых гістарычных крыніц па гісторыі Беларусі;
- знаходзіць і аналізаваць рэчавыя, выяўленчыя і іншыя крыніцы, што складаюць гісторыка-культурную спадчыну Беларусі;
- класіфікаваць, сістэматызаваць крыніцы;

*валодаць*:

- прыёмам і метадамі збору крыніц;
- метадамі атрыбуцыі, датавання і лакалізацыі гістарычных крыніц;
- метадыкай апісання і навуковага даследавання гістарычных крыніц, у тым ліку і асноўнымі сучаснымі метадамі.

Склад кампетэнцый спецыяліста.

*Акадэмічныя кампетэнцыі:*

АК-1. Умець выкарыстоўваць базавыя навукова-тэарэтычныя веды для рашэння тэарэтычных і практычных задач.

АК-2. Валодаць сістэмным і параўнальным аналізам.

АК-3. Валодаць даследчымі навыкамі.

АК-4. Умець працаваць самастойна.

АК-5. Быць здольным параджаць новыя ідэі (крэатыўнасць).

АК-6. Валодаць міждысцыплінарным падыходам пры рашэнні праблем.

АК-7. Умець збіраць, сістэматызаваць інфармацыю і кіраваць ёй.

АК-8. Мець навыкі, звязаныя з выкарыстаннем тэхнічных сродкаў, кіраваннем інфармацыяй і працай з камп'ютарам.

АК-9. Валодаць дзяржаўнымі мовамі (беларускай і рускай), адной альбо некалькімі замежнымі мовамі на ўзроні, дастатковым для эфектыўнай пісьмовай і вуснай прафесійнай і міжасобаснай камунікацыі.

АК-12. Аналізаваць гістарычныя і сучасныя праблемы эканамічнага і сацыяльнага жыцця грамадства.

*Сацыяльна-асобасныя кампетэнцыі спецыяліста:*

САК-1. Валодаць якасцямі грамадзянскасці.

САК-5. Быць здольным да крытыкі і самакрытыкі (крытычнае мысленне).

САК-7. Быць здольным да самастойнага навучання.

САК-8. Умець фарміраваць уласнае меркаванне.

САК-9. Мець навыкі публічных выступленняў і прэзентацый.

САК-10. Быць здольным выкарыстоўваць атрыманыя веды.

*Прафесійныя кампетэнцыі спецыяліста:*

*Арганізацыйна-кіраўніцкая дзейнасць:*

ПК-4. Распрацоўваць праекты рашэнняў і арганізоўваць іх абмеркаванне.

ПК-5. Распрацоўваць уніфікаваныя формы дакументаў, уніфікаваныя сістэмы дакументацыі, табелі дакументаў рознага прызначэння і ўзроўню кіравання, класіфікатары дакументнай інфармацыі.

*Аналітычная дзейнасць:*

ПК-8. Дыялектычна думаць і аргументаваць свой пункт гледжання, аналізаваць факты і прагназаваць развіццё падзей, распрацоўваць рашэнні з улікам эканамічных, сацыяльных і этычных патрабаванняў, ацэньваць гістарычныя і сучасныя праблемы і тэндэнцыі.

ПК-9. Рыхтаваць навуковыя матэрыялы, прадстаўляць вынікі праведзенай працы ў выглядзе справаздач, рэфератаў, артыкулаў, рэцэнзій, аформленых у адпаведнасці з наяўнымі патрабаваннямі з прыцягненнем сучасных інфармацыйных тэхналогій і сродкаў арганізацыйнай тэхнікі.

*Даследчая дзейнасць:*

ПК-10. Абіраць неабходныя метады даследавання, мадыфікаваць існуючыя і распрацоўваць новыя метады, зыходзячы з задач канкрэтнага даследавання.

ПК-11. Умець планаваць, арганізоўваць і весці навукова-даследчую дзейнасць.

ПК-12. Валодаць метадкай рэферыравання і рэдагавання тэксту.

ПК-13. Умець карыстацца навуковай і даведачнай літаратурай на розных мовах.

*Педагагічная дзейнасць*

ПК-17. Развіваць навыкі працы асоб, якія навучаюцца, з вучэбнай, навуковай і навукова-метадычнай літаратурай, гістарычнымі і прававымі крыніцамі.

*Кансультацыйная дзейнасць*

ПК-19. Творча ўжываць атрыманыя веды і набытыя навыкі ў прафесійнай дзейнасці.

ПК-20. Кансультаваць па пытаннях праектавання і арганізацыі дакументацыйнага (інфармацыйнага) абслугоўвання ўстановы (або структурнага падраздзялення) любога ўзроўню кіравання, любой галіны і любой формы ўласнасці.

Вучэбная дысцыпліна разлічана на 144 аўдыторныя гадзіны (5,5 заліковых адзінак). Прыкладнае размеркаванне аўдыторных гадзін па відах заняткаў: лекцыі – 86 гадзін, семінарскія заняткі – 58 гадзін.

### Прыкладны тэматычны план

|                                               | Назва раздзелаў<br>і тэм                                                                   | Колькасць гадзін |        |              |
|-----------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------|------------------|--------|--------------|
|                                               |                                                                                            | Аўдыторн<br>ых   | З іх   |              |
|                                               |                                                                                            |                  | Лекцыі | Семіна<br>ры |
| Раздзел 1. Гісторыя і тэорыя крыніцазнаўства  |                                                                                            |                  |        |              |
| 1.1.                                          | Прадмет і змест крыніцазнаўства.                                                           | 4                | 2      | 2            |
| 1.2.                                          | Гісторыя крыніцазнаўства.                                                                  | 24               | 16     | 8            |
| 1.3.                                          | Класіфікацыя і сістэматызацыя<br>крыніц.                                                   | 10               | 8      | 2            |
| 1.4.                                          | Крыніцазнаўчая эўрыстыка.                                                                  | 6                | 4      | 2            |
| 1.5.                                          | Асноўныя метады даследавання<br>гістарычных крыніц.                                        | 12               | 8      | 4            |
| 1.6.                                          | Тэксталагічная крытыка крыніц.                                                             | 18               | 12     | 6            |
| Раздзел 2. Крыніцазнаўства гісторыі Беларусі. |                                                                                            |                  |        |              |
| 2.1.                                          | Уводзіны ў крыніцазнаўства гісторыі<br>Беларусі.                                           | 4                | 2      | 2            |
| 2.2.                                          | Летапісы і хронікі.                                                                        | 10               | 6      | 4            |
| 2.3.                                          | Мемуары як гістарычная крыніца.                                                            | 8                | 4      | 4            |
| 2.4.                                          | Эпістальярныя крыніцы, літаратурныя і<br>публіцыстычныя творы.                             | 8                | 4      | 4            |
| 2.5.                                          | Перыядычны друк.                                                                           | 8                | 4      | 4            |
| 2.6.                                          | Заканадаўчыя дакументы.                                                                    | 8                | 4      | 4            |
| 2.7.                                          | Актавыя матэрыялы.                                                                         | 8                | 4      | 4            |
| 2.8.                                          | Матэрыялы справаводства.                                                                   | 8                | 4      | 4            |
| 2.9.                                          | Эканоміка-геаграфічныя,<br>гаспадарчыя і статыстычныя апісанні.<br>Статыстычныя матэрыялы. | 8                | 4      | 4            |
|                                               | Усяго                                                                                      | 144              | 86     | 58           |

## Змест вучэбнага матэрыяла

### РАЗДЗЕЛ 1. ГІСТОРЫЯ І ТЭОРЫЯ КРЫНІЦАЗНАЎСТВА

**1.1. Прадмет і змест крыніцазнаўства.** Гістарычны факт і гістарычная крыніца. Вызначэнне гістарычнай крыніцы і «гістарыяграфічнай крыніцы». Прырода гістарычнай крыніцы. Крыніца — адзінства аб'ектыўнага і суб'ектыўнага. Геаграфічнае асяроддзе як спецыфічная крыніца аб мінулым. Аб'ект і прадмет крыніцазнаўства. Тэарэтычнае і прыкладное крыніцазнаўства. Крыніцазнаўства ў сістэме гуманітарных навук. Гістарычная крыніца як аснова міждысцыплінарнага сінтэзу. Спецыяльныя гістарычныя дысцыпліны. Крыніцазнаўства і дакументазнаўства. Метадалогія гісторыі і крыніцазнаўства. Пазнавальная функцыя гістарычнай крыніцы. Крыніца і гістарычная свядомасць грамадства.

**1.2. Гісторыя крыніцазнаўства.** Перадумовы зараджэння крыніцазнаўства як навукі. Элементы гістарычнай крытыкі ў працах антычных аўтараў. Адносіны да крытыкі крыніц ў гістарычных творах сярэднявечаўя. Метады вызначэння сапраўднасці і верагоднасці крыніц ў мусульманскай гістарыяграфіі. Ідэі Адраджэння і станаўленне рацыяналістычнай крытыкі гістарычных крыніц.

Асноўныя этапы развіцця крыніцазнаўства ў новы час. Крытыка тэкстаў гістарычных крыніц у Італіі (Ф. Б'ёнда, Л. Вала). Роля класічнай філалогіі (Дж. Віко, Ф. Шлеермахер, Ф. А. Вольф) і “нямецкай гістарычнай школы” (Л. фон Ранке, Й. Г. Дройзэн) у фарміраванні крыніцазнаўства як спецыяльнай гістарычнай дысцыпліны. Пачатак сістэматычнага выдання гістарычных крыніц у Германіі. “Помнікі германскай гісторыі”. Зараджэнне і развіццё расійскай школы крыніцазнаўства (Ф. І. Мілер, Л. А. Шлёцэр), асноўныя серыйныя выдані крыніц у Расіі. Распрацоўка тэорыі і методыкі гістарычнага крыніцазнаўства ў канцы XIX – пачатку XX стст. Стварэнне першых навучальных дапаможнікаў і манаграфій па пытаннях крыніцазнаўства. Ш. В. Ланглуа, Ш. Сеньёбос, В. В. Ключэўскі, А. С. Лаппо-Данілеўскі.

Развіццё крыніцазнаўства ў навейшы час. Дыскусіі аб сутнасці гісторыі і ролі гістарычных крыніц. М. Блок, Л. Феўр, Ф. Брадэль, Ж. Ле Гоф. Распрацоўка тэорыі крыніцазнаўства савецкімі гісторыкамі. С. О. Шміт, В. М. Медушэўская і інш. Колькасныя метады вывучэння крыніц І. Дз. Кавальчанка. Распрацоўка крыніцазнаўства гісторыі Беларусі. Дз. І. Даўгяла, У. І. Пічэта, М. М. Улашчык і інш.

**1.3. Класіфікацыя і сістэматызацыя крыніц.** Класіфікацыя, яе сутнасць і мэты. Крытэрыі класіфікацыі. Класіфікацыя і сістэматызацыя. Віды сістэматызацыі. Паняцці «тып» і «від» у класіфікацыі, іх суадносіны. Спробы першых класіфікацый гістарычных крыніц (Й. Г. Дройзэн, Э. Бернгейм, Э. Фрыман).

Фіксаваная і нефіксаваная сацыяльная інфармацыя. Падзел крыніц паводле спосабу фіксавання інфармацыі на рэчавыя, пісьмовыя, вусныя,

этнаграфічныя, лінгвістычныя, фотакінадакументы, фонадакументы. Адлюстраванне ў крыніцы фіксаванай інфармацыі. Класіфікацыя крыніц паводле іх паходжання і віда.

Падзел крыніц паводле форм адлюстравання рэчаіснасці. Рэчавыя, пісьмовыя, фанічныя, выяўленчыя (выяўленча-графічныя, выяўленча-мастацкія, выяўленча-натуральныя) крыніцы.

Тыпалагічныя класіфікацыі ў залежнасці ад знешніх прыкмет крыніц. Класіфікацыя С. О. Шміта. Падзел крыніц на рэчавыя, выяўленчыя, моўныя, канвенцыянальныя, крыніцы паводзін і гукавыя (аўдыяльныя).

Пісьмовыя крыніцы, іх роля ў вывучэнні гісторыі. Класіфікацыя пісьмовых крыніц. Дакументальныя і апавядальныя крыніцы, іх асноўныя віды.

**1.4. Крыніцазнаўчая эўрыстыка.** Пошук гістарычных крыніц. Задачы эўрыстыкі. Выяўленне і адбор крыніц.

Пошук апублікаваных крыніц. Звесткі аб публікацыях гістарычных крыніц. Перавагі і недахопы розных відаў публікацыі. Гістарычная бібліяграфія. Спецыфіка пошуку крыніц, апублікаваных праз сродкі масавай электроннай камунікацыі.

Выяўленне крыніц у архівах. Элементы выпадковасці ў іх пошуку. Падрыхтоўчая работа да наведвання архіваў. Складанне спісаў архіваў, фондаў, фондаўтваральнікаў. Вывучэнне навукова-даведачнага апарату архіваў, вопісаў фондаў. Вывучэнне спраў. Пошук і сістэматызацыя крыніц. Складанне і збор рабочых матэрыялаў для афармлення даследчай работы.

**1.5. Асноўныя метады даследавання гістарычных крыніц.** Агульная характарыстыка метадаў даследавання гістарычных крыніц. Метадалогія крыніцазнаўства ў працах А. С. Лапо-Данілеўскага і І. Дз. Кавальчанка. Выкарыстанне агульнанавуковых метадаў у крыніцазнаўстве. Аналіз, сінтэз, узыходжанне ад канкрэтнага да абстрактнага, індукцыя, дэдукцыя.

Спецыяльна-гістарычныя метады даследавання крыніц — гісторыка-генетычны, гісторыка-тыпалагічны, гісторыка-параўнальны, гісторыка-сістэмны.

Выкарыстанне ў крыніцазнаўстве колькасных метадаў і інфармацыйных тэхналогій. Масавыя крыніцы і метады іх апрацоўкі.

Магчымасці і абмежаванні выкарыстання колькасных метадаў і інфармацыйных тэхналогій у апрацоўцы апавядальных крыніц. Мадэліраванне аўтарскага стылю і вызначэнне складанага характару тэксту крыніцы. Інфармацыйны пошук лакун, купюр, інкарпарацый, экстрапаляцый і пазнейшых уставак.

Метады семіётыкі пры вывучэнні гістарычных крыніц. Знакі і сімвалы як аб'екты вывучэння семіётыкі. Даследаванне культурных кодаў і камунікатыўных сістэм навукоўца-гісторыка і аўтараў крыніц. Выкарыстанне лінгвістычных метадаў.

Сацыяльна-псіхалагічныя метады вывучэння гістарычных крыніц. Выкарыстанне гістарычнай псіхалогіі ў даследаванні крыніц.

**1.6. Тэксталагічная крытыка крыніц.** Асноўныя этапы тэксталагічнай крытыкі. Агульная характарыстыка.



Устанаўленне тэксту. Прачытанне і асэнсаванне зместу тэксту. Значэнне кантэксту для разумення граматычных норм і лексічнага зместу крыніцы. Гісторыя тэксту, задачы яе вывучэння. Паняцце рэдакцыі, спісу, ізводу. Інтэрпаляцыі і глосы. Этапы стварэння дакументаў: чарнавікі, белавікі, копіі. Аднаўленне арыгінала паводле тэксту ў некалькіх спісах, ізводах, рэдакцыях. Рэканструкцыя тэкстаў.

Вывучэнне паходжання тэксту. Агульная характарыстыка.

Вызначэнне часу ўзнікнення крыніцы. Паняцці «каляндар», «эра». Аналіз непасрэднай і ўскоснай інфармацыі аб часе. Сінтэз інфармацыі аб часе. Адлік часу ад вядомай падзеі. Вывучэнне формы дакумента. Дапасаванне звестак з іншых крыніц.

Методыка лакалізацыі ўзнікнення крыніц. Выкарыстанне гістарычнай геаграфіі. Спалучэнне звестак картаграфічных і пісьмовых помнікаў. Аналіз непасрэднай і ўскоснай прасторавай інфармацыі, яе сінтэз. Тапонімы і мікратапонімы, этнонімы і інш.

Атрыбуцыя. Улік непасрэдных звестак. Прозвішча, імя, мянушка. Раскрыццё крыптонімаў, псеўданімаў. Ананімныя крыніцы і іх атрыбуцыя. Метады ўстанаўлення аўтарства з выкарыстаннем колькасных метадаў і інфармацыйных тэхналогій.

Інтэрпрэтацыя гістарычнай крыніцы, яе адрозненне ад граматычнага аналізу тэксту. Гістарызмы, архаізмы, тлумачэнне паняццяў. Тэрміналагічны аналіз. Вытлумачэнне заканадаўчых крыніц. Выкарыстанне юрыдычнай тэрміналогіі. Вытлумачэнне актаў. Вытлумачэнне апавядальных крыніц. Вывучэнне непасрэднага зместу тэксту, алегорый, іншаказанняў. Выяўленне канкрэтных гістарычных абставін стварэння крыніцы.

Выяўленне падложных і падробных крыніц. Мэты іх стварэння. Спосабы выяўлення інтэлектуальнага падлогу.

Асаблівасці вывучэння рэчавых крыніц. Прымяненне метадаў іншых навук.

Вывучэнне інфармацыі гістарычнай крыніцы. Мэты і задачы ўнутранай крытыкі крыніц. Паняцце аб верагоднасці крыніцы. Паўната і дакладнасць інфармацыі крыніцы.

Вывучэнне ўплыву ўмоў, у якіх узнікае крыніца, на яе паўнату і дакладнасць. Аналіз сведчанняў, што заснаваны на асабістым назіранні. Крытыка звестак, якія атрыманы з іншых крыніц і абагульненняў. Вызначэнне сацыяльных, палітычных і групавых пазіцый аўтара, іх уплыў на змешчаную ў крыніцы інфармацыю. Метады канчатковага ўстанаўлення каштоўнасці інфармацыі: праверка паўнаты, верагоднасці і дакладнасці інфармацыі адпаведнай крыніцы.

Паняцце сінтэзу інфармацыі крыніцы. Сінтэз гістарычнай інфармацыі, яго сутнасць і мэты. Супастаўленне звестак, атрыманых на этапе ўнутранай і знешняй крытыкі. Вызначэнне ўзаемасувязі і ўзаемаўплываў. Пабудова генеалагічнага раду крыніц. Паняцце рэпрэзентатыўнасці.

## **РАЗДЕЛ 2. КРЫНІЦА ЗНАЎСТВА ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСІ. АПАВЯДАЛЬНЫЯ КРЫНІЦЫ**

**2.1. Уводзіны ў крыніцазнаўства гісторыі Беларусі.** Прадмет і задачы крыніцазнаўства гісторыі Беларусі. Крыніцазнаўства гісторыі Беларусі ў сістэме спецыяльных гістарычных дысцыплін. Тыпы і віды крыніц па гісторыі Беларусі. Роля пісьмовых крыніц для вывучэння гісторыі Беларусі. Архіўныя матэрыялы па гісторыі Беларусі, іх выяўленне і аналіз. Асноўныя публікацыі крыніц па гісторыі Беларусі.

**2.2. Летапісы і хронікі.** Летапісы як гістарычная крыніца. Агульная характарыстыка. Тэрміналогія летапісання. Асноўныя асаблівасці вывучэння і этапы развіцця летапісання. Этапы летапісання у Беларусі.

Пачатак летапісання. «Аповесць мінулых гадоў». Крыніцы і значэнне «Аповесці» для вывучэння гісторыі Беларусі. Узнікненне мясцовых летапісных цэнтраў. Полацкі летапіс. Методыка аналізу летапісных помнікаў. А. А. Шахматаў. Лацінамоўныя хронікі. Сагі як гістарычныя крыніцы. Нямецкія і польскія хронікі XI–XV стст.

Беларуска-літоўскае летапісанне XV–XVI стст. Класіфікацыя летапісаў. Першы беларуска-літоўскі звод: гісторыя стварэння, крыніцы і склад. Слуцкая і маскоўская рэдакцыі. Прычыны з’яўлення легендарнай часткі (аб паходжанні вялікіх князёў літоўскіх). Другі беларуска-літоўскі звод («Хроніка Літоўская і Жамойцкая»), яго рэдакцыі. Складанне трэцяга беларуска-літоўскага зводу («Хронікі Быхаўца»). Методыка аналізу легендарных частак летапісаў.

«Хроніка» Мацея Стрыйкоўскага. Крыніцы і значэнне «Хронікі» для вывучэння гісторыі Беларусі.

Асаблівасці летапісання XVII–XVIII стст. на Беларусі. Баркалабаўскі летапіс. Гарадскія летапісы (хронікі): Магілёўская (Т. Сурты і Трубніцкіх), Віцебская (Панцырнага і Аверкі).

**2.3. Мемуары як гістарычная крыніца.** Агульная характарыстыка мемуараў як гістарычнай крыніцы. Віды мемуарнай літаратуры і асаблівасці іх вывучэння. Этапы развіцця мемуарнай літаратуры.

Гісторыка-мемуарная літаратура XVI–XVII стст. «Дзённікі» Я. Збароўскага, Л. Дзялынскага, Ф. Еўлашэўскага і І. Будзілы. «Дыярышы» Самуіла і Багуслава Маскевічаў і інш.

Асноўныя віды і асаблівасці мемуараў XVIII ст. Запіскі замежных дыпламатаў і падарожнікаў XV–XVIII стст. як крыніца па гісторыі Беларусі.

Мемуарная літаратура XIX ст. і асаблівасці яе вывучэння. Запіскі расійскіх падарожнікаў аб Беларусі.

Мемуары навейшага часу. Характарыстыка асноўных этапаў і відаў. Успаміны ўдзельнікаў Грамадзянскай вайны, калектывізацыі і Другой сусветнай вайны, дзеячаў беларускай эміграцыі, савецкіх і партыйных кіраўнікоў. Вусныя ўспаміны, метады іх збору, уліку і вывучэння.

**2.4. Эпістальныя крыніцы, літаратурныя і публіцыстычныя творы.** Эпістальныя крыніцы і эпістальная форма крыніц іншых відаў (мастацкая літаратура, мемуарыстыка, публіцыстыка). Агульная характарыстыка. Ліст і

перапіска: суадносіны паняццяў. Афіцыйная перапіска. Лісты прыватнага характару. Паняцце эпістальнага комплексу і асаблівасці яго вывучэння.

Буйнейшыя эпістальныя комплексы новага і навейшага часу. Праблемы атрыбуцыі і публікацыі эпістальных крыніц.

Асаблівасці вывучэння помнікаў літаратуры як гістарычных крыніц. Вызначэнне паняцця «літаратурны твор».

Літаратурныя і публіцыстычныя творы як гістарычныя крыніцы, асноўныя этапы іх развіцця. Асаблівасці жанраў мастацкай літаратуры.

Асноўныя рысы літаратурных твораў XI–XIII стст. «Слова аб палку Ігаравым». Перакладныя помнікі. Публіцыстычны і палемічны жанры, іх станаўленне. «Павучанне» Манамаха.

Жыццёвая літаратура. Мартырыі («страсці»). Жыцці Ефрасінні Полацкай, Кірылы Тураўскага і інш. Літаратурная дзейнасць мітрапаліта Кіпрыяна. Вывучэнне жыццёвай літаратуры. В. В. Ключэўскі.

Літаратурныя і публіцыстычныя творы XVI–XVIII стст. Паэтычныя творы XVI – пачатку XVII стст. Прадмовы і пасляслоўі Ф. Скарыны, С. Буднага, В. Цяпінскага. Царкоўна-палемічныя творы канца XVI – першай паловы XVII стст. Літаратурныя і публіцыстычныя творы другой паловы XVII–XVIII стст.

Асаблівасці вывучэння літаратурных твораў новага і навейшага часу. Адлюстраванне рэчаіснасці, светапогляду, індывідуальнасці ў мастацкіх творах розных эстэтычных накірункаў. Формы публікацыі мастацкай літаратуры. Часопісныя публікацыі мастацкіх твораў. «Самвыдат» як крыніцы па гісторыі. Улік формы публікацыі пры крыніцазнаўчым вывучэнні.

Публіцыстычныя творы новага і навейшага часу. Заклікі, лістоўкі, пракламацыі. Плакатныя формы і іх вывучэнне. Суадносіны мастацкай і публіцыстычнай літаратуры.

**2.5. Перыядычны друк.** Перыядычны друк як спецыфічная сістэма гістарычных крыніц. Праблемы сістэматызацыі і класіфікацыі перыядычных выданняў.

Этапы развіцця перыядычнага друку. Першыя перыядычныя выданні на тэрыторыі Беларусі. Афіцыйны друк. «Губернскія» і «Епархіяльныя ведамасці». «Заходнерусізм» і «Веснік» К. Гаворскага. Першыя неафіцыйныя выданні. «Мінскі лісток». Спецыялізацыя і палітызацыя перыядычнага друку. Легальны і нелегальны друк. Нацыянальныя выданні. «Наша доля», «Наша ніва».

Перыядычны друк і цэнзура. Цэнзурныя статуты і ўстановы, іх развіццё на працягу XIX – пачатку XX стст.

Перыядычныя выданні навейшага часу. Партыйна-дзяржаўны кантроль над перыядычным друкам у савецкі час. Цэнзура ў Польшчы (1929–1939). Падцэнзурныя выданні і іх спецыфіка. Партыйны, савецкі, прафсаюзны друк. Раённыя выданні, іх роля ў прапагандзе афіцыйнай палітыкі.

Нелегальны друк у навейшы час. Апазіцыйныя выданні ў Заходняй Беларусі і на савецкай тэрыторыі. Самвыдат 1960–1990-х гг., характэрныя рысы газетна-часопісных выданняў самвыдату.

Калабарацыйны друк. Перыядычныя выданні беларускай эміграцыі.

Асаблівасці вывучэння перыядычнага друку 1990-х гг. «Незалежныя» выданні.

Рэклама, яе спецыфіка як формы перыёдыкі. Гісторыя рэкламы. Рэклама старонак беларускіх выданняў 1920-х гг. Рэклама ў Заходняй Беларусі. Рэклама 1990-х гг.

Праблемы крыніцазнаўчага вывучэння перыядычнага друку. Устанаўленне першапачатковага тэксту артыкулаў, цэнзурныя купюры. Праблемы паходжання і атрыбуцыі артыкула.

**2.6. Заканадаўчыя дакументы.** Агульная характарыстыка заканадаўчых дакументаў як гістарычнай крыніцы. Зараджэнне і станаўленне заканадаўства. Закон і права: суадносіны паняццяў. Заканадаўчая працэдура на розных этапах развіцця дзяржавы. Заканадаўства новага часу (XVI – пачатак XX стст.). Заканадаўства наваейшага часу. Дзяржаўнае і прыватнае права. Міжнароднае права. Аналіз заканадаўчых дакументаў.

Матэрыялы заканадаўства зямель Русі IX–XIII стст. Спасылкі на «закон рускі» ў дамовах Русі з грэкамі. “Руская праўда”. Звычайнае права. Суадносіны звычайнага і пісьмовага (грамадзянскага і царкоўнага) права. Полацкая і Смаленская граматы XIII ст.

Крыніцы права Вялікага Княства Літоўскага. Віды дакументаў заканадаўчага характару XIV–XVIII стст. Прывілеі, іх класіфікацыя. Роля прывілеяў у працэсе афармлення саслоўных правоў магнатаў і шляхты. «Судзебнік» Казіміра IV, яго месца ў сістэме развіцця заканадаўства Вялікага Княства Літоўскага. Статуты 1529, 1566, 1588 гг. як гістарычныя крыніцы. Пастановы (канстытуцыі) сеймаў Вялікага Княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай. Асноўныя публікацыі матэрыялаў заканадаўства Вялікага Княства Літоўскага. Помнікі кананічнага права. Прыватнае права.

Тыпы і віды заканадаўчых дакументаў канца XVIII – пачатку XX стст. Публікацыі матэрыялаў заканадаўства. «Полное собрание законов Российской империи». Пачатак перыядычнага выдання матэрыялаў заканадаўства. «Собрание узаконений...». З’яўленне міжнароднага права.

Заканадаўчыя дакументы наваейшага часу, іх класіфікацыя. Дэкрэты, законы, канстытуцыі, пастановы. Устаўныя граматы БНР як спецыфічныя заканадаўчыя акты. Заканадаўства БССР і Рэспублікі Беларусь. Значэнне заканадаўчых і падзаконных нарматыўна-прававых дакументаў для вывучэння грамадства наваейшага часу, іх асноўныя публікацыі.

**2.7. Актавыя матэрыялы.** Акты як гістарычныя крыніцы. Вызначэнне актаў. Класіфікацыя актавых матэрыялаў. Асноўныя віды. Методыка вывучэння актаў. Актавы фармуляр (умоўны, абстрактны, канкрэтны, індывідуальны). Фармулярны аналіз. Першыя этапы развіцця актавых матэрыялаў. Звесткі аб актах X–XI стст. у летапісах, «Рускай праўдзе» і іншых крыніцах. Актавыя матэрыялы XII–XIII стст.

Актавыя матэрыялы перыяду Вялікага княства Літоўскага (сярэдня XIII–XVIII стст.). Павелічэнне колькасці прыватнаправавых актаў, іх віды. Публічнаправавыя акты перыяду Вялікага Княства Літоўскага. Асабістыя,

дзяржаўныя, царкоўныя уніі. Прывілеі царкве і духавенству. Публікацыі актаў. Вывучэнне актаў XIII–XVIII стст.

Акты новага і навейшага часу. Развіццё прыватнага права. Маёмаснае права і новыя віды актавых матэрыялаў. Акты аб правах і перавагах пэўных асоб і аб'яднанняў (дыпламы, патэнты, граматы). Дамовы аб найме. Прававое рэгуляванне складання актаў і іх рэгістрацыя. Звужэнне сферы дзеяння прыватнаправавых актаў у савецкі перыяд. Разнавіднасці актаў 1917 – пачатку 1990-х гг. Акты як масавыя крыніцы. Неадыпламатыка. Методыка аналізу актавых матэрыялаў навейшага часу.

**2.8. Матэрыялы справаводства.** Справаводчыя матэрыялы як гістарычная крыніца. Агульныя прынцыпы вывучэння матэрыялаў справаводства, іх класіфікацыя. Вызначэнне. Справаводства дзяржаўных устаноў і арганізацый. Узнікненне матэрыялаў справаводства і іх агульная характарыстыка.

Арганізацыя дзяржаўнага справаводства ў Вялікім Княстве Літоўскім. Стварэнне і дзейнасць канцэлярыі Вялікага Княства Літоўскага. Архіў канцэлярыі (Метрыка ВКЛ), першапачатковы і сучасны склад кніг. Віды дакументавання. Апісанні Метрыкі. Сучасны стан публікацыі і вывучэння матэрыялаў Метрыкі. Сеймавыя матэрыялы XV–XVIII стст., іх віды і асаблівасці крыніцазнаўчага вывучэння. Мытныя кнігі як крыніцы для вывучэння сацыяльна-эканамічнай гісторыі Беларусі XVI–XVIII стст.

Матэрыялы справаводства дзяржаўных устаноў Расійскай імперыі (канец XVIII – пачатак XX стст.) як крыніца па гісторыі Беларусі. Тыпаграфскія фармуляры. З'яўленне машынапісу. Павелічэнне аб'ёму дзяржаўнага справаводства, класіфікацыя яго матэрыялаў (пратаколы, справаздачы, інструкцыі, перапіска). Матэрыялы «Камітэта па справах Заходніх губерняў». Справаздачы губернатараў. Гісторыя іх фармуляра.

Матэрыялы дзяржаўнага справаводства навейшага часу, іх асаблівасці, класіфікацыя і методыка крыніцазнаўчага вывучэння.

Судова-следчыя дакументы, іх класіфікацыя і асаблівасці вывучэння.

Матэрыялы судовых устаноў Вялікага Княства Літоўскага (актавыя кнігі). «Акты Галоўнага Літоўскага Трыбунала».

Матэрыялы судова-следчых устаноў Расійскай імперыі. Асаблівасці іх фарміравання і вывучэння. Матэрыялы III Аддзялення канцэлярыі. Структура ваенных судаў Расійскай імперыі (Галоўны, акруговыя, ваенна-палявыя). Каштоўнасць судова-следчых матэрыялаў для вывучэння нацыянальна-вызваленчага руху на Беларусі.

Дакументацыя судовых устаноў навейшага часу. Матэрыялы палітычных працэсаў і рэпрэсій на Беларусі 1920–50-х гг.

Дакументы палітычных партый і грамадскіх арганізацый, асаблівасці іх матэрыялаў як сістэмы дакументавання і справаводства. Праграмы і статуты, пратаколы і рэзалюцыі, перапіска. Матэрыялы народніцкіх арганізацый, беларускіх нацыянальных гурткоў і партый XIX – пачатку XX стст.

Методыка крыніцазнаўчага вывучэння дакументальных матэрыялаў Камуністычнай партыі Беларусі. Дакументы аб дзейнасці партый і грамадска-палітычных арганізацый на Беларусі перыяду Другой сусветнай вайны.

Дакументы аб дзейнасці палітычных партый і грамадскіх арганізацый у Рэспубліцы Беларусь.

Справаводства прыватных гаспадарак і прадпрыемстваў, яго агульная характарыстыка.

**2.9. Эканоміка-геаграфічныя, гаспадарчыя і статыстычныя апісанні. Статыстычныя матэрыялы.** Агульная характарыстыка, класіфікацыя. Статыстыка як рэалізацыя зваротнай сувязі ў сістэме кіравання. Зараджэнне статыстыкі. Этапы развіцця статыстычных матэрыялаў. Асноўныя рысы статыстычных крыніц і прынцыпы іх выкарыстання. Асноўныя стадыі фарміравання статыстычных крыніц.

Гаспадарчыя апісанні XVI–XVIII стст. Пісцовыя кнігі. Асаблівасці іх крыніцазнаўчага вывучэння. Інвентары, іх паходжанне і класіфікацыя. Каштоўнасць інвентароў для вывучэння сацыяльна-эканамічнай гісторыі Беларусі XVII–XVIII стст.

Эканоміка-геаграфічныя і гаспадарчыя апісанні канца XVIII – першай паловы XIX ст. Матэрыялы Генеральнага межавання. Інвентары памешчыцкіх маёнткаў першай паловы XIX ст. як крыніца па гісторыі гаспадаркі. Ваенна-тапаграфічныя апісанні. Рэвізіі, іх каштоўнасць для вывучэння дынамікі народанасельніцтва. Адміністрацыйна-паліцэйскі ўлік насельніцтва.

Агульная характарыстыка і методыка іх аналізу. Статыстыка народанасельніцтва. Прамысловая і сельскагаспадарчая статыстыка.

Статыстычныя крыніцы па гісторыі Беларусі XIX – пачатку XX стст. Статыстычныя дадаткі да справаздач губернатараў. «Обзоры губерний...». Стварэнне Цэнтральнага і губернскіх статыстычных камітэтаў. Развіццё дэмаграфічнай статыстыкі. Гарадскія перапісы. Першы ўсеагульны перапіс насельніцтва Расійскай імперыі 1897 г. Статыстыка прамысловасці. «Ведомости фабрик и заводов». Матэрыялы перапісу прамысловых прадпрыемстваў на пачатку XX ст. Земская статыстыка напярэдадні Першай сусветнай вайны на Беларусі. Статыстычныя выданні.

Статыстычныя крыніцы па гісторыі Беларусі навейшага часу. Стварэнне дзяржаўных статыстычных устаноў. Шляхі збору інфармацыі. Статыстыка народанасельніцтва. Усесаюзныя перапісы насельніцтва (1923, 1926, 1937, 1939 гг. і інш.). Формы і метады бягучага ўліку насельніцтва. Сістэма прамысловай статыстыкі. Аналіз і апрацоўка комплексаў прамысловай статыстыкі як масавай гістарычнай крыніцы. Статыстыка асобных сацыяльных груп. Прафесійныя перапісы, бюджэтныя абследаванні. Статыстыка сельскагаспадарчай вытворчасці. Гадавыя справаздачы калгасаў і саўгасаў. Асаблівасці іх аналізу.

Метады збору статыстычных даных і метады статыстычнага аналізу. Мадэліраванне і прагназіраванне. Графічны спосаб прадстаўлення статыстычных даных. Дыяграмы і іх віды.

## **Інфармацыйна-метадычная частка**

### **Пералік асноўных крыніц і літаратуры**

1. Данилевский, И.Н. Историческая текстология / И.Н.Данилевский. Учебное пособие. – М.: ВШЭ, 2018. – 560 с.
2. История и теория источниковедения. Учебное Пособие / С.Н.Ходин, В.П.Грицкевич, С.Б.Каун. – Минск: БГУ, 2008. – 254 с.
3. Источниковедение: учебное пособие / И.Н.Данилевский, Д.А.Добровольский, Р.Б.Казаков и др.; отв. ред. М.Ф.Румянцева. – М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2015. – 685 с.
4. Ковальченко, И. Д. Методы исторического исследования / И.Д. Ковальченко. – М.: Наука, 2003. – 486 с.
5. Ланглуа, Ш.-В. Введение в изучение истории / Ш.-В. Ланглуа, Ш. Сеньобос; пер. с фр. А.Серебряковой; под ред. и со вступ. ст. Ю.И.Семенова. – М.: Государственная публичная историческая библиотека России, 2004. – 305 с.
6. Лаппо-Данилевский, А.С. Методология истории / А.С. Лаппо-Данилевский. – М.: Издательский дом “Территория будущего”, 2006. – 472 с.
7. Лихачев, Д.С. Текстология (На материале русской литературы X – XVII вв.) / Д.С.Лихачев.– Санкт-Петербург: Алетейя, 2001. – 758 с.
8. Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кніга запісаў 44 (1559–1566) / Падрыхт. А. І. Груша. – Мінск, 2001.– 200 с.
9. Повесть временных лет // Памятники литературы Древней Руси. XI – начало XII вв. – М., 1978. – С. 23–277.
10. Полное собрание русских летописей. – Т. 32: Хроники: Литовская и Жмойтская, и Быховца. Летописи: Баркулабовская, Аверки и Панцырного. – М., 1975. – 234 с.
11. Полное собрание русских летописей. – Т. 35. Летописи белорусско-литовские. – М., 1980. – 307 с.
12. Статут Великого княжества Литовского 1529 г. – Минск: Изд-во АН БССР, 1960. – 252 с.
13. Статут Вялікага княства Літоўскага. 1588: Тэксты. Даведнік. Каментарыі. – Мінск: БелСЭ, 1989. – 573 с.
14. Ходзін, С.М. Крыніцазнаўства гісторыі Беларусі: дапаможнік/ С.М.Ходзін. – Мінск: БДУ, 2012. – 255 с.

### **Пералік дадатковых крыніц і літаратуры**

15. Блок, М. Апология истории или ремесло историка / М. Блок; пер. с франц. Е.М. Лысенко. – М.: Наука, 1973. – 232 с.
16. Бережков, Н.Г. Литовская метрика как исторический источник / Н.Г.Бережков. М.; – Л.: Изд-во АН СССР, 1946. – Т.1: О первоначальном составе книг Литовской метрики по 1522 г. – 179 с.

17. Богданов, А.П. Филиграноведение вчера и сегодня / А.П.Богданов // История и палеография: Сб.статей. – М., 1993. – Ч.2. – С.302–432.
18. Бродель, Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм, XV – XVIII вв. / Ф. Бродель; в 3 тт. – М.: Весь мир – Т. 1, 2006. – 592 с.; Т. 2, 2006. – 672 с.; Т. 3, 2007 – 752 с.
19. Вайтовіч, Н.Т. Баркалабаўскі летапіс / Н.Т.Вайтовіч. – Мінск: Навука і тэхніка, 1977. – 205 с.
20. Гинзбург, К. Сыр и черви. Картина мира одного мельника, жившего в XVI в. / К.Гинзбург; пер. с итал. М.Л.Андреева, М.Н.Архангельской. – М.: РОССПЭН, 2000. – 272 с.
21. Груша, А.И. Документальная письменность Великого Княжества Литовского (конец XIV – первая треть XVI в.) / А.И. Груша. – Минск: Беларуская навука, 2015. – 465 с.
22. Даўгяла, Дз.І. Літоўская метрыка і яе каштоўнасць для вывучэння мінуўшчыны Беларусі / Дз.І.Даўгяла. – Рыга, 1933. – 14 с.
23. Длугош, Я. Грюнвальдская битва / Я.Длугош. – М.; Л., 1962. – 214 с.
24. «Для лепшое твердosti...»: пергаментныя дакументы перыяду Вялікага Княства Літоўскага з фондаў Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі (1391–1566 гг.) / уклад.: Я.С.Глінскі, А.А.Жлутка, Д.В.Лісейчыкаў. – Мінск: Беларусь, 2018. – 143 с.
25. Дройзен, И.Г. Историка. Лекции об энциклопедии и методологии истории / И.Г.Дройзен. – Санкт-Петербург: Издательство “Владимир Даль”, 2004. – 584 с.
26. Инвентари магнатских владений Белоруссии XVII–XVIII вв. Владение Сморгонь. – Минск, 1977. – 251 с.
27. Инвентари магнатских владений Белоруссии XVII–XVIII вв. Владение Тимковичи. – Минск, 1982. – 216 с.
28. Каштанов, С.М. Очерки русской дипломатики / С.М.Каштанов. – М.: Наука, 1970. – 498 с.
29. Кніга жыццй і хаджэнняў / Пер. са старажытнарус., старабеларус. і польск.; уклад., прадм. і каментарыі А. Мельнікава. – Мінск, 1994. – 458 с.
30. Коллингвуд, Р.Дж. Идея истории. Автобиография / Р.Дж. Коллингвуд; пер. с англ. Ю.А.Асеева. – М.: Наука, 1980. – 485 с.
31. Куль-Сяльверстава, С.Я. Беларуская палеаграфія. Навучальны дапаможнік / С.Я.Куль-Сяльверстава. – Гродна, 1996. – 104 с.
32. Ле Гофф, Ж. История и память / Ж. Ле Гофф; пер. с франц. К.З.Акопяна. – М.: РОССПЭН, 2013. – 303 с.
33. Мальдзіс, А. Беларусь у люстэрку мемуарнай літаратуры XVIII ст./ А.Мальдзіс. – Мн.: Мастацкая літаратура, 1982. – 256 с.
34. Пашуто, В.Т. Немецкие хроники / В.Т.Пашуто // Пашуто, В.Т. Образование Литовского государства. – М.: Изд-во АН СССР, 1959. – С.127–148.
35. Пичета, В.И. Белоруссия и Литва XV–XVI вв. / В.И.Пичета. – М.: Изд-во АН СССР, 1961. – 592 с.



36. Полоцкие грамоты XIII – XVI вв.: Тексты / Сост. А.Л. Хорошкевич. – М., 1977–1985. – Вып. 1 – 5. – 206 с.
37. Помнікі мемуарнай літаратуры Беларусі XVII ст. — Мінск, 1983. – 175 с.
38. Пронштейн, А.П. Методика исторического источниковедения А.П.Пронштейн. – Ростов-на-Дону, 1976. – 447 с.
39. Пронштейн, А.П. Хронология / А.П.Пронштейн, В.Я.Кияшко. – М.: Высшая школа, 1981. – 191 с.
40. Пушкарёв, Л.Н. Классификация русских письменных источников по отечественной истории / Л.Н. Пушкарёв. – М.: Наука, 1975. – 281 с.
41. Рябцевич, В. Н. Нумизматика Беларусі / В.Н.Рябцевич. – Мінск: Полымя, 1995. – 688 с.
42. Саид, Э. Ориентализм / Э.Саид; пер. с англ. А.В.Говорунова. – М.: Русский Мир, 2006. – 640 с.
43. Свяжынскі, У.М. “Гістарычныя запіскі” Федара Еўлашоўскага / У.М.Свяжынскі. – Мінск: Навука і тэхніка, 1990. – 123 с.
44. Семянчук, А. А. Беларуска-літоўскія летапісы і польскія хронікі / А.А.Семянчук. – Гродна: ГрДУ, 2000. – 163 с.
45. Скарына, Ф. Творы / Ф.Скарына. — Мінск, 1990.– 206 с.
46. Скурат, К. Даўнія беларускія меры / К.Скурат. – Мінск: Навука, 1974. – 190 с.
47. Старостина, И.П. Судебник Казимира 1468 г. / И.П.Старостина // Древнейшие государства на территории СССР. М-лы и исследов. 1988–1989 гг. – М.: Наука, 1991. – С.170–345.
48. Тош, Д. Стремление к истине. Как овладеть мастерством историка / Д. Тош; пер. с англ. М.Л. Коробочкина. – М.: Весь Мир, 2000. – 296 с.
49. Улащик, Н.Н. Введение в изучение белорусско-литовского летописания / Н.Н.Улащик. – М.: Наука, 1985. – 262 с.
50. Улащик, Н.Н. Очерки по археографии и источниковедению истории Белоруссии феодального периода / Н.Н.Улащик. – М.: Наука, 1973. – 303 с.
51. Улашчык, М. Працы па археаграфіі і крыніцазнаўству гісторыі Беларусі: 3 рукапіснай спадчыны / М.Улашчык; укладальнікі Я.М. Кісялёва, В.У. Скалабан. – Мінск: БелНДІДАС, 1999. – 120 с.
52. Цітоў, А. К. Пячаткі старажытнай Беларусі: Нарысы сфрагістыкі / А.К.Цітоў. – Мінск: Полымя, 1993. – 239 с.
53. Шмидт, С.О. Путь историка: Избр. тр. по источниковедению и историографии С.О.Шмидт. – М.: РГГУ, 1997. – 612 с.
54. Юхо, І. Крыніцы беларуска-літоўскага права / І.Юхо. – Мінск.: Беларусь, 1991. – 240 с.

## **Метадычныя рэкамендацыі па арганізацыі і выкананню самастойнай работы навучэнцаў па вучэбнай дысцыпліне**

У ліку педагагічных методик і тэхналогій выкладання дысцыпліны, якія садзейнічаюць далучэнню студэнтаў да пошуку і кіраванню ведамі, набываюць досвед самастойнага рашэння задач, неабходна вылучыць: пошукавыя метады, навучанне ў супрацоўніцтве, метады праблемных сітуацый і тэхналогіі вучэбна-даследчыцкай дзейнасці. У вызначаных мэтах выкарыстоўваецца выкананне індывідуальных і групавых заданняў разнастайнага тыпу (рэпрадуктыўных, рэканструктыўных, варыятыўных) па тэмах дысцыпліны, у т.л. напісанне рэфератаў, азнаямленне з вучэбнай, вучэбна-метадычнай і навуковай літаратурай, праца з гістарычнымі крыніцамі, стварэнне мультымедычных прэзентацый і інш.

Пэралік самастойнай работы студэнтаў фарміруецца з улікам складанасці пытанняў пэўных тэм вучэбнай дысцыпліны, іх значнасці для засваення вучэбнага матэрыялу, а таксама ацэнкі дастатковасці або недастатковасці колькасці гадзін, якія прызначаны для правядзення лекцый і семінарскіх заняткаў па вызначаных тэмах.

### **Пэралік рэкамендаваных сродкаў дыягностыкі**

Асноўным сродкам дыягностыкі засваення ведаў і авалодання неабходнымі ўменнямі і навыкамі па дысцыпліне “Крыніцазнаўства” з’яўляецца праверка заданняў разнастайнага тыпу (рэпрадуктыўных, рэканструктыўных, варыятыўных), што выконваюцца ў рамках гадзін, якія адводзяцца на семінарскія (практычныя) заняткі, кантрольныя работы, камп’ютарнае тэсціраванне. Рэкамендуецца выкарыстоўваць і электроннае партфоліо студэнта як сродак развіцця творчай актыўнасці і аб’ектыўнай ацэнкі дзейнасці студэнта. Сярод рэкамендаваных відаў заняткаў неабходна асобна вылучыць пошук, вывучэнне, атрыбуціраванне, унутраную крытыку разнастайных пісьмовых гістарычных крыніц, рэферыраванне і рэцэнзаванне спецыялізаваных прац.

Для дыягностыкі могуць выкарыстоўвацца кансультацыя, сумоўе, пісьмовая праца (рэферат, эсэ), фронтальны апытанне на лекцыях і іншыя формы кантролю.